

OLGA WALLÓ

POHLED PROFESIONÁLNÍHO PRŮVODCE

BARMA

ifp publishing

Pro všechny, kteří se chtějí o Barmě něco dozvědět.

Olga Walló

Pohled profesionálního průvodce, Barma

Copyright © 2010 Olga Walló

Fotografie v knize © 2010 Radka Tkáčiková

Vydalo nakladatelství IFP Publishing & Engineering s.r.o. v roce
2010

Obálka IFP Publishing s použitím fotografie © Radky Tkáčikové.

© Všechna práva vyhrazena.

ISBN 978-80-87383-02-5

Spokoj se se svou malou mírou.

Hallo, ladies, hallo, lads, já jsem Roman Drahorád, měřím metr padesát, a to sami račte znát, že je to tak akorát...“, takhle dychtivě jsem vítával své mazlíky, ale už to nedělám; pochopil jsem, že je to leká, a že jsou sami polekaní až dost. Tisknou se k sobě v houfu na lidnatém letišti – totiž fyzicky se k sobě netisknou, jsou přece spořádaní, uměření a dobře zavedení čeští občané – ale já vím, jak jim je. Ve vzduchu visí vlhký dusný žár a na ně křičí naprosto nepovědomými jazyky nerozpoznatelné tváře taxikářů. Tohle je nezbytná přestupní stanice, jinak než přes Bangkok se – aspoň s naší cestovkou – do Barmy nedostanete.

Spousta lidí – velice vážených lidí, teda já aspoň myslím, že to nejsou žádní blbci, vám vysvětlí, že se do Barmy vůbec jezdit nemá, protože ten režim, co je tam, je hnusnej. A dokud generálové nedostanou rozum, tak tam žádný slušný člověk ani nepáchne, protože je přece, pitomce diktátorský, nebude ještě podporovat.

Tihle lidé se na mě můžou právem tvářit nevlídně, protože Barma je má *most favorite country*¹, to jsem prohlásil tuhle o půl jedenácté večer na té bláznivé bangkokské turistické ulici Khao San, kde opatříš rychle všechno, pokud dřív neohluchneš - nejlevnější letenky po celé Asii, frak na počkání, diplom z Oxfordu a falešnou novinářskou legitimaci - tomu krejčovskému mistrovi, co mi zkoušel zimní kabát, když jsem v něm

¹ *Nejoblíbenější země (angl.)*

objevil Barmance. A on se usmál pěkně doširoka – byl světlej, hladkej, jemně stavěnej, moc pěckej kluk – a vyložil, že on teď žije tady, ale jeho cousin-brother² (ten, co mě měřil a přijímal ode mne v půl deváté tu zakázku, měl unylé a elegantní ruce) je z Kalkaty. Oni že jsou velká rodina a žijí v podstatě leckde... jasně, to už jsem rozuměl, jenom jsem nevěděl, jak moc jsem šlápl do zahrávajícího banánu s tou most favorite country, protože kdekerý Barmánc – z nejrůznějších dobrých důvodů – kouká zřejmě vytáhnout z rodné země paty.

Ten kabát měl být hotový do půlnoci a taky byl, přinesli mi ho do pokoje, protože o půl čtvrté jsem musel dát mazlíkům budíček, abychom stihli první ranní let Bangkok - Yangon. Khao San je branou do Yangonu, a já tou branou už prošel po sedmé.

8 Je to pořádný kontrast, ty dvě blízké buddhistické země, Thajsko a Barma. Mým mazlíkům to možná hned nedojde, protože bývají docela vyjukaní, aspoň ti, co do Asie dorazí poprvé. Potí se, nos mají plný vůní, uskakují před dýmajícími auty, vrážejí do nich tuk-tuky³, po chodnicích pro samé krámky neprojdou, chrámy jsou zlaté, oslnivé a linou se z nich litanie v podivné tónové řeči. Lidská schopnost vnímat je omezená, to je normální. Když jsem tu byl poprvé, taky jsem byl schopný tak tak zaregistrovat, že v Thajsku to bude asi svobodnější, když jsou Thajci takoví podnikaví, a že střechy týchž buddhistických chrámů⁴ mají v Thajsku výrazně špičatější design. Bangkokem teče řeka jménem *Čao, frája!*, tak si to aspoň pamatuju, a ta se hemží loděmi a lodičkami všech tvarů a cen.

Yangon leží na řece Yangon, i to se dobře pamatuje, lodě tu asi taky budou, ale cizinci smějí do přístavu, jen když si den předtím o deváté vyzvednou v turistické kanceláři⁵ per-

² v podstatě jakýkoli mužský příbuzný stejné generace s mluvčím

³ v Thajsku motorová tříkolka

⁴ therávádský buddhismus, v Barmě od 3. st.př.nl.

⁵ najdete hned na rohu u pagody v Sule, třpytném srdci starého města. Vstup do ní nyní činí pro cizince dva dolary, ještě loni byl zadarmo...

mission⁶, - bezplatné! – opravňující k nákupu lístku na přívoz na druhou stranu řeky... „A odtud můžu kam?“, ptám se tou sub-basic⁷ angličtinou, kterou se tady tak dobře dohodnu, ochotné dámy v informační kanceláři dole ve městě, hned na pravém rohu u pagody Sule. Lonely Planet⁸, má základní příruční hlava, je zde zrádně neurčitá: odtamtud snad vede cesta na nejbližší pláze v ústí řeky, a v deltě má být údajně spousta památek na království Monů, vsadím se však, že tam autor nebyl.

Z letadla vypadá Dolní Barma jak zelený a modrý patchwork⁹ rýžových políček a vod, země a moře a řeky se tu vláčně prostupují a z toho trčí zlaté jehly pagod, nejvyšší a skutečně dominující krajině, srdce se mi pokaždé rozbuší.

Zas jednou jsem ten dychtívej vůl. Dámu jsem otázkou uvedl do rozpaků. Prý se zeptá. Následovalo dlouhé – ale velmi dlouhé – telefonování. V tmavě táflované místnosti líně víří fan¹⁰, jsem jediný zákazník, tři úhledné úřednice letos už nemají tváře zabílené tanakou¹¹, bez níž se nedávno neobešel ani letištní personál, všechno se i tady zřejmě westernizuje, škoda. Brada padá, málem klímám, než se dočkám odpovědi:

Když si v devět ráno vyzvednu povolení, smím si koupit lístek – za pět dolarů! – a prámem přejet na druhý břeh. Odtud případně mohu dál, ovšem jen do Twante, dvacet kilometrů a dvě hodiny cesty. Pokud si najmu auto. Vlastně bych mohl i do delty – celých padesát kilometrů - kdybych si najal vlastní loď. Velikou a s náležitou posádkou. Děkuji, odcházím, rozumím.

⁶ povolení (angl.)

⁷ podzákladní, bez zbytečných fines, jakým je rozlišování slovesných časů či jednotného a množného čísla

⁸ Edice, vydávající průvodce po všech zemích světa, většinou – ne vždy – velmi spolehlivé

⁹ sešíváný kobereček (angl.)

¹⁰ elektrický větrník (angl.)

¹¹ prášek ze stejnojmenného stromu používaný na zkrášlení a ochranu před sluncem. (barm.)

10 Jsem-li hotov nezřízeně zaplatit za to, aby si mě náležitě pohlídali, jsou mi ochotni ukázat něco maličko navíc. To tak, budu jim, mizerům státním, sypat peníze, tůhle! A stejně jsem se ptal jen tak, já přece nemám čas, to je čirá teorie, nejsem tu na prázdninách, to bych musel zavěsit mazlíky do průvanu. Naše cestovka se drží lidových cen a vyhrazených okruhů. Zítřka o deváté odvezu své miláčky na ty zdejší zázraky, ukážu jim půl tuctu pagod a královský palác a především Shwedagon, kde je prý zazděno víc zlata a diamantů a čeho všeho, než je zlatých rezerv ve všech bankách světa dohromady. Tvrdí to zdejší průvodci, ale nemusíte taky všemu věřit. Bude to hodně dlouhý horký den. Shwedagon je úplně nejsvatější místo v celé zemi, obrovské a omračující a vycíděné do blýskava, mazlíci napřed nebudou věřit svým očím, budou pobíhat a fotografovat, ale brzo se unaví, protože všechny ty informace v hlavě neudrží, to je normální. Oni si stejně myslí, že je tím otravuju, ale kdybych to do nich nehumil, měli by zas dojem, že se o ně nestarám. To je taková hra, někteří si to přečtou v průvodci předem a mají pocit, že všechno vědí líp a koukají mě nachytat... jasně... radši je utahat předem!

Mám pro ně najatý mikrobusek a šofér je nacvičený jak opice, k jednomu vchodu zajede a sám řekne, kam je mám po dvaceti minutách přivést, on to zatím objedná a naloží je tuhle a zaveze je tamhle, aby ani krok pěšky neudělali a krom zlatých Buddhů na každý způsob nic zbytečně neviděli. Mazlíci se tomu podrobují s tupostí ovcí, třeba se jim to dokonce líbí. Napřed musejí vstřebat, že se před vstupem do buddhistických chrámů třeba zout. A někde se nesmí ani v ponožkách. Dlaždice jsou pěkně rozpálené, mazlíky čeká problém a já se budu nudit. Mám už tu své hry, obejdu zlaté sochy posvátných zvířat, kterým jsou zasvěceny dny v týdnu. A vezmu konvičku a pokropím si svoje zvíře. Barmánci mají narozeniny každý týden, maminky sem přivádějí děti, aby si svá zvířata polila vodou. Který den v týdnu se narodil, si tu každý pamatuje stej-

ně přirozeně, jako své vlastní jméno. A kdyby některý nešťastník spadl z obzvláště vysoké stúpy na hlavu a zapomněl to, jméno mu to lehce připomene: Kdo spatřil světlo světa v pondělí, nese jméno začínající na *K*, *kh*, *G*, *Gh*, nebo *Ng*, jeho zvířetem je tygr a je žárlivý, kdo v úterý, jmenuje se od *S*, *Z* nebo *Ñ*, jeho zvířetem je lev a je čestný... a tak dále.

Který den v týdnu jste se narodili vy? Barmánci jen krčí rameny nad tím, že to nevíme. Ale prodávají malé anglické knížky, ve kterých si to můžeme dohledat, a ty také nosí v kapsářích všichni věstci a hadači, kteří si pilně nalámali do výbavy pár třisek angličtiny a mohou si proto troufnout na mohovitější (a poštější) západní klientelu. Jasně, taky jsem to zkusil! A neměl jsem to dělat, hezkého jsem se nedozvěděl nic, ten chlapík měl prohnané oči, bylo to při západu slunce v Amarapure, na týkovém mostě přes jezero... ale o tom třeba potom. Alespoň už vím, že jsem rozený v pátek, nešťastný to den, a tahám za kratší konec, jmenuju se úplně nemožně, protože barmština nezná *R* vůbec. Mé zvíře je opravdu ošklivé, autority se neshodnou, zda je to morče nebo krtek. Svůj k svěmu, cedím v duchu, když kapu vodu na jeho odulou tlamičku. Alan je nedělnítko, a jmenuje se správně, neb neděli vládnou samohlásky a pohádkový kalon, napůl zvíře napůl pták, čemuž by Alan, potvora, rozuměl, jen kdybych mu to mohl povědět tady, v tom škvířícím se lesku bílé a zlaté...

Ale třeba by to slyšet nechtěl, vlastně určitě by to slyšet nechtěl, nešlapme do střeptů, středě vládnou dva sloni, dopoledne ten s kly a odpoledne ten bez klů. Neprodlévat, nesmutnit!

Shwedagon je místo krásné a pohodové, leží na výšině, zastřešenými dvoranami protahuje větřík. Pro místní je to luxusní veřejné prostranství, jinde nedostupné. Chodí sem na obchodní schůzky, matky s dětmi na pokec s kamarádkou, chodí sem milenci. Ti jsou zvláště urputní a dojemní, v pře-lidněném kraji je extrémní nouze o soukromí a společnost na

romantickou lásku mnoho nedá. Sedí skryti mezi nesčíslnými boddhisatvy, těsně těsně u sebe, drží se za ruce a je v tom všechno a ještě mnohem víc. Jedny jsem nechtě vyrušil, to už jsem já, že musím všude vlézt, ještě za roh a ještě za roh. Ten chlap už nebyl nejmladší a podíval se na mě nekonečně vyčítavě. „Mně stojí už dvě hodiny a bolí to a ještě ty mi sem ležeš...“ stálo v těch očích a já jsem chvatně couval. O tomhle něco víme, Romíšku, trpaslíčku... a těmhle chudákům ani to, že jsou normálně na holky, není moc platný...

Radši si praštíme do zvonu, pojd', to pomáhá. Leží u nich tlusté klacky, jeden konec je obitý a roztrpený – tak tím! Bommmm...

To se smí, to se má, a pak se má ještě zabušit do země, aby to slyšeli všichni duchové, hlas se nese do horkého kraje a hojí. Honem se koukni na hodinky!

12 Mazlíci už stékají k mikrobusu a těší se na oběd, nezklam je. V některých hospodách tu v poslední době mají i točené pivo, ale turistům přinesou v lahvích. Pivo teď v Barmě letí, místní značky jsou dvě, Myanmar a Mandalay, to se vyskytuje ve dvou variacích, s modrou a červenou nálepkou, ale Myanmar je lepší a nejdražší je Tiger...

Značky piva umím jako když bičem mrská, klienty to obvykle zajímá, získávají pocit, že se jako vyznají. Najatý řidič nás zaveze do nějaké lepší restaurace, nejspíš do některé z řetězce Golden Land, někde ani nejsou vidličky z hliníku. Lidi debužirují, protože jim to připadá levné. Dobré to vlastně být moc nemusí, z místních sem chodí právě jen ti šoféři a fízlové. Za polévku s pivem tu dáš tolik, co by i mně, natož místním, jinak stačilo na týden.

Mně chutná nejlíp na ulici, tam se dají ulovit dobroty! Ale to se nesmíš bát zlých exotických mikrobů, marně vykládám svým ovečkám, že se jídlo připravuje přímo před nimi, stačí si vybrat a podívat se na kuchařku i zákazníky – pokud obojí vypadá čistě, štítit se nemusí.

Jezdím sem už jako domů, ale dnes to byla soda. Na letišti jsem si v rychlosti koupil za šest dolarů velkou whisky – až zas přijde ten šedej děs – sehnal mazlíky do kupy a už nás čekalo auto sprátelené cestovky, dali mi devět růží, to jsem byl naměkko, doma jsem kytku dostal jednou k svátku, na hotelu mě vítali jak vlastního, oni si mě pamatují, prý jsem chtěl minule pokoj s oknem a oni měli plno, tak mi ho dají teď... Stejně si vždycky беру nejhorší pokoj, klient je klient a já jsem průvodce. Hotelů nižší kategorie, které mají povolení ubytovávat cizince, je docela poskrovnu. A pak to šlo, jako když hrom bije, mazlíky na pokoje, vyjednat cenu, najmout řidiče s autem na patnáct dní. Nebyl drahý a ještě jsem usmlouval padesát dolarů.

Chci platit zálohu, otvírám ledvinku (nosím ji zapjatou pod trikem, normální těhotný klokan) a strnu: prachy nikde. Hbitě chápu, že se mi ta whisky náramně prodražila. V ledvince jsem měl 5 400 dolarů na celý zájezd, rezervy včetně, bokem v kapse jen pár eur. Takže je situace neřešitelná. Zapláceno není nic a já tu mám dvanáct lidí, ambasáda tu není, zastoupení žádné, platební kartou si můžu leda škrábat paty, telefonní spojení bídné, peníze nejde oficiálně poslat, nejsou tu ani české firmy, nikdo... banky také ne...nic, jen černý trh a dolary – ruce mi klesají, už ani nehledám. Jasně, vypadly mi před dvěma hodinami na letišti, nesmím si připustit, že je najdu, jsem v Barmě.

Manažer místní cestovní agentury na mě kouká, a bere telefon.

Napřed nutno myslet na klienty. Nepolekat. Ať si zatím dají zdejší menu... jídlo konejší. Zatím však nikdo z nás nemá ani floka místní měny, tady se peníze nemění prostě na letišti ve směnárně jako ve zbytku světa. Půjčí mi pro ně na recepci hotelu? – Půjčí, bleskem! Výborně, teď auto!

Na účtence je číslo toho mizerného shopu s whisky, vytáčím, nikdo to nebere. Pak někam volá manažer. Volá úplně

dlouho, pod víčky mi už tepe a prsty mravenčí, až potom říká: „You are lucky man“¹². No to bych ani moc neřek, to mu nevěřím.

Jedeme na letiště a tam mi naproti běží dvě prodavačky s balíčkem peněz, prý tam ležely dlouho, vypadly pod pokladnu, moc jsem spěchal, prý ať si je spočítám! Blbost, počítat, vracejí mi je, i kdyby něco chybělo, komu to budu dokazovat? Řidič říká, ať jim dám deset dolarů nálezného, směšně málo, dávám třicet a ony je nechtějí vzít, málem se perem, až na třetí pokus je pokládám na pokladnu a odmítám si je nechat vstrčit do kapsy. Učitelův plat ve státní škole je 10 US dolarů měsíčně a já tu pohodil 540 měsíčních učitelských platů a nikoho nenašlo se sebrat a nevrátit, tak tohle je Barma.

14 První den je prostě vždycky náročný. Teď ty dolary vyměnit, oficiální kurz je směšně nereálný, na černém trhu mi dají desetkrát víc. Jednotkou místní měny je jeden kyat, čti čát, nedostaneš však za něj vůbec nic. Za sto takových kyatů, čti čátů, je na trhu jedna mandarinka. Bankovky, které dostanu za dolary – ale jen za úplně nové, nezmačkané, neskládané, nedotčené dolary, lesklé, jako by právě vypadly z padělatelovy dílny, jiné Barmánci nechtějí – jsou veliké a ošoupané do šedohnědých hadérků. A přenášejí se v igelitových taškách, protože jich je mnoho. Když jsem tu transakci prováděl před léty poprvé, připadal jsem si divně. Tehdy – v roce 2002 – bylo ještě krátce po měnové reformě a stará platidla se v hrstech prodávala na ulicích jako suvenýry. Byly jich celé řady a v mých očích vypadaly platné a neplatné bankovky naprosto stejně. A já mám ten metr padesát, jak jsem sice úvodem nahlas nepoznamenal, nicméně to každý jistě zaznamenal, a tehdy jsem ještě zdaleka nevážil padesát kilo. Než jsem se vypravil na získanou adresu, požádal jsem dva nejurostlejší klienty, aby mě doprovodili. Byli to chlapi jako chalupy a brali to vážně. Těsný prostor za

¹² *Jste šťastný muž (angl.)*

krámem zaplnili celý a rameny dokonale zabránili v přístupu světlu. Upřeně na mě zírali, jak počítám a počítám...

Dnes už to řeším úplně ležerně. Na recepci je hoch, umí anglicky. Stačí říct, kolik chceš vyměnit. Zmizí někde vzadu a vrátí se s igelitkou. Kurz je v Yangonu dobrý, vím, že směrem do vnitrozemí bude klesat. Upozornil jsem mazlíky, že by si měli vyměnit peníze na útratu teď. Sedí tu teď kolem mne a hledí to brát úplně suverénně, jako já před lety. Za stovku svých dolarů dostanou 120.000 čátů a ještě po nich chci, aby si to přepočítali. Trvá nám to pořádně dlouho a provádíme to v hale hotelu všem na očích, konspirace veškerá žádná. Recepční se na nás povzbudivě usmívá. Štosity bankovek putují do zavazadel. Mé ovečky mají zážitek a já si dnes večer vyberu zasloužené osobní volno.

15 Chodníky starého města lemují řady žrádlen pro panenky: barevné plastické stolečky třicet centimetrů zvyše a k nim náležitě titěrné židličky nebo sedátka velikosti i tvaru obrácených květináčů. Místní lidé jsou drobní a zvyklí sedat na bobku s koleny trčícími do výše. Na každém stolku zprohýbaný plechový čajníček, čaj se tu dává zdarma, vypij, kolik chceš, dolijí ti. Převařená voda je životní nutnost, to, co teče v Yangonu z vodovodu, je jemně zrádně kalné.

Pokojně tu sedím v ohlušivém řevu. Tropiccká noc padá prudce, dodávka elektřiny je krajně nespolehlivá. Když se setmí, rozsvěcejí ti chudší na stáncích svíčky, na chodnících však s kašláním naskakují generátory. To před několika lety ještě nebylo – není to vlastně pokrok? Neptat se a nedivit – tomu učí Barma. V hotelu je dvojí elektrické vedení – normální a nouzové. Dokud funguje síť, čeří vzduch svištivý větrník. Špinavé bedny levných klimatizací pod okny nařikají jak úporně túrovaný trabant. Když vypadne, zařvou propelery naftových motorů, vzduch zhoustne a v pokoji se vrnivě rozsvítí zářivka.